

ВЛАСЕНКО Я.В., студент ХНПУ імені Г.С.Сковороди

МЕЛЬНИКОВА О.В., к.п.н., доцент, ХНПУ імені Г.С.Сковороди

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ ГАЛУЗЕЙ ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

У наш час, високотехнологічні галузі виробництва є основним показником світового промислового лідерства. За класифікацією Організації економічного співробітництва та розвитку для дослідження високотехнологічних галузей у промисловості України враховуються як високотехнологічні, так і середньо високотехнологічні види промислової діяльності. До них відносять: виробництво основних фармацевтичних продуктів і препаратів; виробництво хімічних речовин і хімічної продукції; виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування; виробництво електричного і електронного устаткування; виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів; виробництво медичних і стоматологічних інструментів і матеріалів та виробництво зброї й боєприпасів. За цими видами на основі даних Держкомстату України проведено структурний аналіз реалізації промислової продукції за 2014 – 2016 рр. та визначено основні тенденції розвитку цих галузей.

Згідно даних, співвідношення між складовими високотехнологічного виробництва змінюються у часі: питома вага складової «виробництво основних фармацевтичних продуктів і препаратів» упродовж 3 останніх років збільшилася на 57% у загальному промисловому виробництві, така ж тенденція у повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування (29%), медичних і стоматологічних інструментів і матеріалів (36%), зброї та боєприпасів (26%). Це можна пояснити пільговим

оподаткуванням підприємств даних галузей, а також із триваючим збройним конфліктом на сході країни.

У той же час питома вага складової «хімічна продукція та хімічні речовини» за цей же період зменшилася на 12%, «комп'ютери, електронна та оптична продукція» – 44%, «автотранспортні засоби, причепа та напівпричепа та інші транспортні засоби» – 53%. Частково це пов'язано з недостатнім субсидюванням виробництва хімічної продукції. Практично не змінилася питома вага «виробництво електричного і електронного устаткування» і становить 1,3% у загальному промисловому виробництві.

Загалом, за 2014-2016 рр. частка високотехнологічних галузей у промисловості України зменшилася з 10,3% до 9%, що, можливо, пояснюється втратою близько 18% промислового виробництва країни внаслідок збройного конфлікту на Сході та анексії Криму, розривом традиційних зв'язків з Росією і відповідною втратою ринків збуту, несприятливою економічною ситуацією та іншими факторами.

Ці тенденції обумовлюють також зниження обсягу експорту високотехнологічної продукції Україною. Протягом останніх років в Україні експорт високотехнологічних товарів знаходиться на рівні 5% від промислового. Тоді як Китаю за даний період вдалося підвищити даний показник від 13% до 27%. У порівнянні з Польщею, яка по факту має значно нижчу кількість експортованого високотехнологічного товару, ніж світовий рівень, Україна також не демонструє зростання даного показника. Хоча до 2006 р. держави знаходились практично в однакових умовах, наразі Польщі вдалось значно «вирватись» вперед (7,7% у 2014 р.).

У структурі українського високотехнологічного експорту вагому частку займає аерокосмічна техніка (36,2%), а саме найбільшу сукупну вартість мають такі товари: турбореактивні та турбогвинтові двигуни, літаки та інші пристрої з механічним рухом, космічні апарати та супутники, неелектричні машини і обладнання та телекомунікації й електроніка займають. Основними експортними товарами цих груп є газові

двигуни, радіоапаратура, передавальні пристрої та панелі управління. Проте, станом на 2015 р. спостерігається негативна тенденція щодо втрати позицій виробництва та реалізації турбореактивних двигунів, турбогвинтових та газових турбін у структурі українського експорту.

У результаті низької ефективності державної науково-технічної та інноваційної політики, а також непослідовності її проведення, спостерігається тенденція до подальшого відставання України у технологічному розвитку. Упродовж 2016р. наукові дослідження і розробки в Україні виконували 972 організації, 46,6% з яких відносилися до державного сектору економіки, 37,7% – підприємницького, 15,7% – вищої освіти. Найбільшу кількість НДДКР було виконано в м. Київ, Харківській, Одеській та Дніпропетровській областях.

У 2016р. загальний обсяг витрат на виконання НДР власними силами організацій становив 11530,7 млн. грн., у тому числі витрати на оплату праці –5751,0 млн. грн., інші поточні витрати – 5203,7 млн. грн., капітальні витрати –576,0 млн. грн., з них витрати на придбання устаткування – 487,6 млн. грн. Таким чином частка обсягу витрат на НДДКР в Україні становить 0,74% від ВВП, при чому в ЄС даний показник у середньому знаходиться на рівні 2,01%.

Серед основних факторів, які спричинили таке сповільнення темпів зростання і зумовили відсталість галузі від іноземних конкурентів, можна виділити такі:

- загальноекономічні – нестабільна політична ситуація; звуження внутрішнього споживчого ринку внаслідок зниження купівельної спроможності населення; девальвація гривні та підвищення рівня інфляції; контрабанда аналогів продукції вітчизняних товаровиробників за заниженою митною вартістю;

- організаційно-структурні – неефективне управління галуззю; недосконалість стратегічного планування; несистемність промислової політики держави; відсутність належного державного контролю;

– технологічні – технологічна застарілість і низький технічний рівень основних засобів; висока ресурсо-, енерго- та матеріаломісткість продукції машинобудування; відтік кваліфікованих кадрів; низький рівень інноваційної активності підприємств; висока собівартість виробництва внаслідок низької автоматизації виробництва; недостатній рівень післяпродажного сервісного обслуговування;

– фінансові – недостатній рівень платоспроможності вітчизняних товаровиробників; нестача власних фінансових коштів для розвитку виробництва; зменшення обсягів іноземного інвестування; складність використання кредитних коштів; суттєва частка збиткових підприємств галузі (більше 30 %).

Отже, при досить потужному ресурсному потенціалі сьогодні в Україні не спостерігається суттєвого вкладу наукоємних галузей у розвиток національної економіки, відсутні структурні зміни, пов'язані з випуском високотехнологічної продукції, конкурентоспроможної на світових ринках. Тому доречно активізувати державну політику щодо ефективності управління у високотехнологічних галузях та стратегічного планування їх діяльності, оновлення устаткування, підтримки наукових працівників, розвитку імпортозамінних виробництв, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності економіки.